

*кандидат психологічних наук, доцент, Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка, м. Чернігів
студентка, Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка, м. Чернігів*

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ТА ВІКОВИЙ ЧИННИКИ ЕКОЛОГІЧНОГО СВІТОГЛЯДУ ОСОБИСТОСТІ

Дослідження присвячене виявленню впливу соціокультурного та вікового чинників на вираженість екологічних світоглядних установок особистості. Було опитано студентів двох вікових груп вищих навчальних закладів України та США з метою виявлення та порівняння рівня вираженості екоцентричної та антропоцентричної світоглядних установок по відношенню до оточуючого середовища, а також ряду окремих екологічних світоглядних орієнтирів.

Ключові слова: *екологічний світогляд, екоцентризм, антропоцентризм, нова екологічна парадигма, домінуюча соціальна парадигма, соціокультурний чинник, віковий чинник.*

Постановка проблеми та актуальність дослідження. В умовах сьогодення відбувається прискорений розвиток науки і техніки, виробництва, які працюють на задоволення потреб людини, що зростають швидкими темпами. У зв'язку з цим все більша кількість природних ресурсів експлуатується людством для виробництва різного типу благ. Наразі в умовах зростання населення величезний обсяг їх використання без належного відтворення призводить до їх виснаження. Результати сучасних досліджень показують, що наслідок людської господарської діяльності відбуваються систематичні порушення процесів гомеостазу в природі.

Вивчення та вирішення найважливішої проблеми науки та соціальної практики – охорони навколишнього середовища – тісно пов'язане з дослідженнями компонентів особистості людини, особливостей її існування в соціальному та природному середовищі, економічними, правовими, етичними засадами діяльності [4].

Утвердження такого типу екологічної свідомості та екоцентричного світогляду, що розглядає людину як частину природи, яка є її продуктом і невід'ємною складовою частиною, на нашу думку, є головним шляхом вирішення нагальних екологічних проблем. Звідси науковий інтерес викликають чинники, що впливають на його формування, у тому числі вплив соціокультурного чинника на ідеї, погляди, умонастрої, позицію щодо природного оточення. Також науковий інтерес викликають вікові відмінності екологічного світогляду, його особливості та зміни протягом усього життєвого шляху особистості чим і обумовлена актуальність даного дослідження.

Мета дослідження – виявити вплив соціокультурного та вікового чинників на вираженість екологічних світоглядних установок особистості.

Результати теоретичного дослідження.

На сьогодні в науці панує думка про те, що світогляд є специфічним комплексом орієнтацій людини в навколишньому середовищі, до якого входить і його екологічний компонент.

У наукових дослідженнях екологічний світогляд визначають як складову екологічної культури, глибоке усвідомлення життєвої необхідності збереження для всього людства середовища проживання [8], сукурність ідей, поглядів, умонастроїв, позицій особистості щодо природного оточення [7], систему узагальнених поглядів і уявлень про оточуючий світ і місцев ньому людини, що формуються в людській свідомості в процесі духовно-практичного освоєння природи [1], систему взаємопов'язаних компонентів: узагальненої сукупності екологічних поглядів, знань, цінностей, духовності, переконань, практичних настанов, що визначають розуміння особистістю цілісності та єдності природного й соціального буття, місця в ньому людини разом із життєвими природовідповідними позиціями, програмами та іншими складниками поведінки, які в комплексі формують у неї екологічно орієнтовану життєву позицію, спонукають її до активної природоохоронної роботи [9].

Основою екологічного світогляду П.В. Полещук вважає систему узагальнених знань про навколишній світ, про місце в ньому людини, про можливі взаємозв'язки в системі «людина – природа», про переконання, які формуються на основі цих знань [6].

На думку О. В. Пащенко [5], екологічний світогляд – форма свідомості, міра самовизначення й культури сучасної людини, яка базується на екологічній компетентності, усвідомленні життєвої необхідності збереження природного середовища та раціонального використання природних ресурсів. Екологічний світогляд є формою духовно-практичного освоєння світу людиною (соціумом), в якій органічно поєднуються екологічні знання, екологічна культура та екологічна діяльність.

В.О. Скребець та І.І. Шлімакова застерігають від ототожнення понять “екологічний світогляд” та “екологічна свідомість”. Світогляд вони трактують як узагальнену систему поглядів на світ в цілому і своє місце в ньому, це є результат діяльності свідомості, її похідна [7, с. 101]. До сфери світогляду автори відносять ідеї, погляди, умонастрої, позицію особистості [там само, с.106]. Екологічна свідомість, на думку авторів, є такою категорією, яка формує світоглядну основу людини, але не зводиться до неї.

У цілому вчені сходяться на думці, що від світоглядних принципів та установок, які формуються в процесі духовного освоєння світу

людиною та її практичної діяльності, значною мірою залежать розвиток суспільства та його ставлення до природи.

Характеристика вибірки, методики та процедура дослідження.

Вибірка дослідження. Загалом у дослідженні взяли участь 197 осіб, з них 99 громадян України (студенти денного та заочного відділення спеціальності “Психологія” Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка) та 98 громадян США (студенти гуманітарних спеціальностей Університету Північної Кароліни у м. Шарлот та Рован Коледжу у м. Конкорд, Північна Кароліна). Розподіл за статтю такий: 139 осіб жіночої статі, решта 58 — чоловічої. Учасники дослідження відбирались відповідно до належності до двох вікових груп: перша вікова група – 17-25 років; друга вікова група – 32-45 років.

Методики дослідження. Для проведення емпіричного дослідження було використано два опитувальники:

1. Шкала «Нова екологічна парадигма» («НЕП») Р. Данлопа, К. Ван Ліра, А. Мертиг, Р. Джонса [10] (для українських студентів було використано варіант в адаптації І.В. Кряж [3]). Опитувальник складається з 15 тверджень. В результаті обробки обчислюється один загальний показник НЕП (як світоглядної екологічної установки), а також можуть бути додатково отримані показники ще 7 екологічних установок. Основна шкала: Інтегральна шкала НЕП. Субшкали: Домінуюча соціальна парадигма (традиційна, авт.), Нова екологічна парадигма, Межі зростання, Антиантропоцентризм (біоцентризм), Природний баланс, Виключне становище людини, Загроза екологічної кризи.

2. Опитувальник екоцентричної та антропоцентричної установок по відношенню до оточуючого середовища (ЕААТЕ) С. Томпсон та М. Бартон [11] (для українських студентів було використано варіант в адаптації І.В. Кряж та К.А. Андроннікової [2]). Методика дозволяє вимірювати три екологічні установки: 1) екоцентричну (об'єднує оцінку природи незалежно від її значення для людей і позитивний вплив природи на респондента, пережитий ним на фізіологічному рівні); 2) антропоцентричну (оцінка природи з позиції її практичної цінності для самого респондента і людей в цілому); 3) екологічну апатію (заперечення і байдужість по відношенню до екологічної проблематики).

Процедура дослідження. Учасникам було запропоновано надрукований варіант методики з попередньою інструкцією. Для кожного питання була застосована чотирьохбальна шкала Лікерта - “категорично не згоден”, “скоріше не згоден”, “скоріше згоден”, “повністю згоден”. Отримані результати були піддані математико-статистичній обробці за допомогою програми SPSS 21.

Аналіз та обговорення результатів дослідження. Вплив а) соціокультурного чинника на вираженість екологічних світоглядних установок особистості ми досліджували шляхом порівняння результатів представників двох країн – України та США.

Результати отримані за методикою «Нова екологічна парадигма» («НЕП») Р. Данлопа, К. Ван Ліра, А. Мертиг, Р. Джонса та їх порівняння подано у табл. 1.

Таблиця 1.

Порівняння вираженості параметрів екологічного світогляду українців та американців за методикою «Нова екологічна парадигма» («НЕП»)

№	Параметр	Показник українців, бали, max-4, min-1	Показник американців, бали, max-4, min-1	Значимість відмінності, U
1	Інтегральна шкала НЕП	3,42	2,56	$p \leq 0,01$
2	Домінуюча соціальна парадигма	2,3	2,61	-
3	Нова екологічна парадигма	3,24	1,86	$p \leq 0,01$
4	Межі зростання	2,81	2,78	-
5	Антиантропоцентризм (біоцентризм)	3,87	2,53	$p \leq 0,01$
6	Природний баланс	3,45	2,37	$p \leq 0,01$
7	Виключне становище людини	3,43	2,91	$p \leq 0,01$
8	Загроза екологічної кризи	3,55	2,23	$p \leq 0,01$

Як бачимо з табл. 1., за інтегральною шкалою НЕП середній показник українців є вищим — 3,42 проти 2,65 у американців. Розбіжність є статистично значущою ($p \leq 0,01$). Тобто, загальна світоглядна екологічна установка українців (як результат співвідношення між “Домінуючою соціальною парадигмою” та “Новою екологічною парадигмою”) є більш наближеною до нової екологічної парадигми — гармонійне співіснування з природою. При цьому, цікаво, що за показником “Домінуюча соціальна парадигма” статистично значущої розбіжності не спостерігається — 2,3 у українців проти 2,61 у американців. Тобто ознаки традиційного антропоцентричного світогляду також значною мірою притаманні для українців. Але, у той же час, перевага за показником “Нова екологічна парадигма” є дуже помітною — 3,24 у українців проти 1,86 у американців, розбіжність є статистично значущою ($p \leq 0,01$).

За субшкалами, як бачимо з тієї ж табл. 1., більшість відмінностей виявились статистично значущими ($p \leq 0,01$). Так, українці більш схильні до біоцентричної світоглядної екологічної установки — 3,87 пунктів проти 2,53 у американців, тобто, вони більш схильні вважати, що рослини та тварини мають таке ж право на існування, як і людина, і менш схильні до думки, що призначення людини — керувати рештою природи. Українські студенти менш схильні підтримувати ідею про виключне становище людини — 3,43 проти 2,91 у американців, розбіжність є статистично значущою ($p \leq 0,01$), а також краще розуміють, що втручання людини у природні процеси може спричинити невідворотні зміни (3,45 проти 2,34, $p \leq 0,01$ за показником “Природний баланс”). Також українці більш занепокоєні загрозою екологічної кризи - 3,55 проти 2,23 у американців, $p \leq 0,01$ за відповідним показником. Єдиною субшкалою даної методики, за якою не виявлено статистично значущої розбіжності, є “Межі зростання” (2,81 проти 2,78) — українці і американці приблизно однаково налаштовані щодо можливостей планети забезпечити людство всіма необхідними ресурсами.

Таким чином, за методикою «Нова екологічна парадигма» («НЕП») Р. Данлопа, К. Ван Ліра, А. Мертиг, Р. Джонса ми маємо помітні статистично значущі відмінності у екологічному світогляді українців та американців – українські студенти більш схильні приймати постулати Нової екологічної парадигми, заснованої на гармонійному співіснуванні людини та природи.

Результати отримані за методикою «Опитувальник екоцентричної та антропоцентричної установок по відношенню до оточуючого середовища» (ЕААТЕ) С.Томпсон та М.Бартон подано у табл. 2.

Таблиця 2

Порівняння вираженості параметрів екологічного світогляду українців та американців за методикою “Опитувальник екоцентричної та антропоцентричної установок по відношенню до оточуючого середовища”

№	Параметр	Показник українців, бали, max-4, min-1	Показник американців, бали, max-4, min-1	Значимість відмінності, U
1	Екоцентризм	3,31	1,66	$p \leq 0,01$
2	Екологічна апатія	1,86	3,06	$p \leq 0,01$
3	Антропоцентризм	2,59	2,17	$p \leq 0,01$

Як бачимо з табл. 2., за співвідношенням Екоцентризм– Антропоцентризм для українських студентів притаманна певна перевага екоцентричних світоглядних установок по відношенню до оточую-

чого середовища (об'єднують оцінку природи незалежно від її значення для задоволення потреб людини) – 3,31 бали над антропоцентричними (оцінка природи з позиції її практичної цінності для самого респондента і людей в цілому) – 2,59 балів. У американців, навпаки, переважають антропоцентричні світоглядні установки над екоцентричними – 2,17 проти 1,66.

Порівнюємо показники за окремими шкалами. Показник «Екоцентризму» виявився значно вищим в українців – 3,31 проти 1,66 в американців ($p \leq 0,01$). Але, водночас в українців виявився вищим і показник «Антропоцентризму» (2,59 проти 2,17 в американців, $p \leq 0,01$). Такий результат, певною мірою, підтверджує результати за попередньою методикою, де ми констатували значну вираженість “Домінуючої соціальної парадигми” в українських студентів поряд з високими показниками “Нової екологічної парадигми”. Натомість, в американців вищі показники “Екологічної апатії” (заперечення і байдужість по відношенню до екологічної проблематики), отримана відмінність виявилась статистично значущою ($p \leq 0,01$). У цілому, як і за попередньою методикою, ми отримали підтвердження більшої вираженості екоцентричних світоглядних установок в українців порівняно з американцями, однак, також звертає на себе увагу виражена присутність у свідомості наших співвітчизників антропоцентричних світоглядних установок.

Вплив б) вікового чинника на вираженість екологічних світоглядних установок особистості ми досліджували шляхом порівняння результатів окремо взятих двох вікових груп представників України та США (див. табл. 3 та 4).

Таблиця 3

Порівняння вираженості параметрів екологічного світогляду вікових груп українців та американців за методикою «НЕП»

№	Параметр	Показники українців			Показники американців		
		17-22 р.	32-45 р.	Знач. розб., U	17-22 р.	32-45 р.	Знач. розб., U
1	Інтегральна шкала НЕП	3,37	3,47	-	2,65	2,47	-
2	Домінуюча соц. парадигма	2,37	2,43	-	2,45	2,75	-
3	Нова екологічна парадигма	3,26	3,21	-	1,89	1,82	-
4	Межі зростання	2,84	2,78	-	2,86	2,7	-
5	Антиантропоцентризм (біоцентризм)	3,82	3,91	-	2,71	2,35	-

6	Природний баланс	3,25	3,54	-	2,44	2,29	-
7	Виключне становище людини	3,33	3,53	-	3	2,82	-
8	Загроза екологічної кризи	3,5	3,6	-	2,28	2,18	-

Як бачимо з табл. 3 за даною методикою ні в українців, ні в американців не спостерігається помітних відмінностей між показниками окремих вікових груп – за всіма без винятку шкалами ми не маємо статистично значущих розбіжностей.

Таблиця 4

Порівняння вираженості параметрів екологічного світогляду вікових груп українців та американців за методикою “Опитувальник екоцентричної та антропоцентричної установок”

№	Параметр	Показники українців			Показники американців		
		17-22 р.	32-45 р.	Знач. розб., U	17-22 р.	32-45 р.	Знач. розб., U
1	Екоцентризм	3,23	3,4	-	1,7	1,62	-
2	Екологічна апатія	1,87	1,84	-	2,85	3,18	-
3	Антропоцентризм	2,56	2,62	-	2,2	2,13	-

З табл. 4 можна побачити, що за шкалами методики “Опитувальник екоцентричної та антропоцентричної установок по відношенню до оточуючого середовища” статистично значущих розбіжностей також виявлено не було.

З отриманих результатів випливає, що на формування екологічних світоглядних установок особистості має вплив соціокультурне середовище, у якому розвивається особистість. Так, конкурентна культура США у всіх сферах життя, надшвидке зростання потреб (попиту) жителів та економічних пропозицій щодо їх задоволення ставить у центр всіх процесів людину як активного перетворювача світу і будівничого свого власного життя у ньому. Щодо ставлення до природи, то, джерелом дій щодо її збереження і відтворення у даній культурі, на нашу думку, виступає не стільки екоцентрична свідомість (відчуття себе частиною природи), скільки, з одного боку, правова – повага до законів і дотримання юридично встановлених екологічних норм, та, з іншого боку, прагматизм у економічному обґрунтуванні господарських рішень – якщо не зберігати та відновлювати ресурси настане економічний колапс. Також звертає на себе

увагу все більш широке поширення практики перенесення промислового виробництва компаніями США у інші країни.

Щодо українців, то притаманна нам культура виживання, з одного боку спонукає на пошук та задіяння якомога більшої кількості природних ресурсів для задоволення нагальних потреб сьогодення (звідси маємо високий показник антропоцентризму), а з іншого, при усвідомленні стійкого погіршення екологічної ситуації, вселяє занепокоєність щодо майбутнього (як будемо виживати завтра?), результатом якої є переосмислення своїх екологічних установок (результатом є високий показник екоцентризму).

З іншого боку, на нашу думку, більшу вираженість екоцентричних світоглядних установок в українців ніж в американців, на нашу думку, частково можна пояснити різним станом екологічної ситуації у взятих країнах. Так, індекс екологічного благополуччя (Environmental Performance Index) США складав у 2014 році 67,52 пунктів (33 місце у світі), а індекс екологічного благополуччя України у цьому ж році становив 49,01 (95 місце у світі) [9]. Більше того, Поліський регіон України, мешканці якого брали участь від в дослідженні від України вважається екологічно неблагополучним через наслідки Чорнобильської катастрофи, а район міста Шарлот (Північна Кароліна, США), де розташовані навчальні заклади, студенти яких брали участь у дослідженні, є досить екологічно благополучним порівняно навіть з іншими штатами США. Відповідно, ступінь гостроти екологічної ситуації не могла не відбитись на еко-світогляді молодих людей — розуміння і переживання складності екологічних проблем, на нашу думку, зумовили більшу вираженість екоцентричних світоглядних установок в українців. Американці ж не відчують так яскраво гостроти екологічних проблем і, відповідно, більш схильні до екологічної апатії.

Показники “Домінуючої соціальної парадигми” та “Антропоцентризму” у світогляді українців, хоч і поступаються показникам “Нової екологічної парадигми” та “Екоцентризму”, але все ж є досить високими. Таке поєднання на перший погляд несумісних речей, на нашу думку, можна пояснити внутрішнім конфліктом у свідомості українців: з одного боку, складність екологічної ситуації і небажання жити у забрудненому середовищі призводять до появи нових цінностей та еко-світоглядних орієнтирів, а з іншого — економічне виживання у сировинно-орієнтованій економіці можливе лише при розширенні експлуатації природних ресурсів.

Щодо вікового чинника, то з отриманих результатів можна зробити висновок, що лише його впливу не достатньо, щоб викликати більш-менш помітні зміни світоглядних установок. Звичайно, протягом життя людина отримує новий досвід, знання, може відбуватись переоцінка цінностей, однак, на нашу думку, для того, щоб

відбувались світоглядні зміни, потрібні певні значимі події у житті особистості або цілеспрямований вплив на неї ззовні.

Висновки та перспективи подальшого дослідження.

Таким чином, екологічний світогляд розглядається як система узагальнених поглядів, уявлень, ідей, умонастроїв, позицій особистості щодо оточуючого світу і місця в ньому людини, що формуються в людській свідомості в процесі духовно-практичного освоєння природи. Він є важливим чинником забезпечення виживання людської популяції, гармонізації біологічної взаємодії людини з довкіллям.

Емпіричне дослідження довело вплив соціокультурного чинника на вираженість екологічних світоглядних установок особистості, було виявлено помітні відмінності у екологічному світогляді українців та американців. Українці порівняно з американцями більш схильні приймати постулати Нової екологічної парадигми та екоцентризму, але водночас у них є високим і показник антропоцентризму. Натомість, в американців виявилися вищими показники екологічної апатії. Вагомого впливу вікового чинника дослідження не виявило.

Перспективи подальшого дослідження ми вбачаємо у проведенні емпіричного дослідження екологічних світоглядних установок серед представників інших культур. Також необхідна розробка нових методик діагностики екологічної свідомості.

Список використаних джерел

1. Воронцова І. А. Формування природоохоронного світогляду у шкільної та студентської молоді. / І. А. Воронцова, С. В. Влащенко, С. В. Разметаєв / Екологічний вісник, 2010. – №2. – С. 19.
2. Кряж І.В. Проекологічні установки як прояв екологічної стурбованості особистості / Кряж І. В., Андроннікова К. А. // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: «Психологія». – 2012. – № 1009. – Вип. 49. – С. 36-40.
3. Кряж И.В. Психология смысловой регуляции экологически релевантного поведения: Дис. на соискание ученой степени докт. психол. н. по специальности 19.00.01 – общая психология, история психологии. Приложения / Кряж Ирина Владимировна. – Харьков, 2013. – 82 с.
4. Молотова О.М. Формування екобіоетичного світогляду – фактор оптимізації діяльності особистості // Мультиверсум. Філософський альманах. – К.: Центр духовної культури, 2004. – № 44. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.filosof.com.ua/Jornel/M_44/Molotova.htm
5. Пащенко О. В. Формування екологічного світогляду підлітків в умовах дитячих природоохоронних об'єднань // Збірник наукових праць “Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді”. – Випуск 18 (2014). – Книга 1. [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://zbirnyk.ipv.org.ua/arkhiv-vipuskiv/product/view/4/126>
6. Полещук П. В. Методика розвитку екологічного мировоззрення у школьників: автореф. дис.. на получение науч. степени канд. пед. наук : 13.00.02. / П. В. Полещук. – Омск, 2004. – 21 с.
7. Скребець В.О., Шлімакова І.І. Екологічна психологія. Підручник для

- студентів та викладачів вищих навчальних закладів. – К. : Видавничий дім «Слово», 2014. – 434 с.
8. Словник-довідник з економічної географії. 9-10 класи / Т.В.Буличева, К.О.Буткалюк, Т.А.Гринюк та ін. За наук. ред. В.Г.Щабельської. – Х.: Вид. група “Основа”, 2004. – 112 с.
  9. 2014 EPI. Global Overview [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://epi.yale.edu/epi>
  10. Anderson M.W. New Ecological Paradigm (NEP) Scale [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://umaine.edu/soe/files/2009/06/NewEcologicalParadigmNEPScale1.pdf>
  11. Koprina H. Evaluating education for sustainable development (ESD): using Ecocentric and Anthropocentric Attitudes toward the Sustainable Development (EAATSD) scale [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.researchgate.net/profile/Helen_Koprina2/publication/257559989_Evaluating_education_for_sustainable_development_\(ESD\)_using_Ecocentric_and_Anthropocentric_Attitudes_toward_the_Sustainable_Development_\(EAATSD\)_scale/links/00b7d525d14d79ccd5000000.pdf](http://www.researchgate.net/profile/Helen_Koprina2/publication/257559989_Evaluating_education_for_sustainable_development_(ESD)_using_Ecocentric_and_Anthropocentric_Attitudes_toward_the_Sustainable_Development_(EAATSD)_scale/links/00b7d525d14d79ccd5000000.pdf)

Spysok vykorystanykh dzherel

1. Vorontsova I. A. Formuvannia pryrodookhoronnoho svitohliadu u shkilnoi ta studentskoi molodi. / I. A. Vorontsova, S. V. Vlashchenko, S. V. Razmietaiev / *Ekolohichniy visnyk*, 2010. – №2. – S. 19.
2. Kriazh I.V. Proekolohichni ustanovky yak proiav ekolohichnoi sturbovanosti osobystosti / Kriazh I. V., Andronnikova K. A. // *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina. Serii: «Psykhologhiia»*. – 2012. – № 1009. – Вуп. 49. – S. 36-40.
3. Kriazh Y.V. Psykhologhiya smyslovoi rehuliyatsyy ekolohicheskyy relevantnoho povedenya: Dys. na soyskanye uchenoi stepeny dokt. psykol. n. po spetsyalnosti 19.00.01 – obshchaya psykhologhiya, ystoriya psykolohyy. Prylozheniya / Kriazh Yryna Vladymyrovna. – Kharkov, 2013. – 82 s.
4. Molotova O.M. Formuvannia ekobioetichnoho svitohliadu – faktor optymizatsii diialnosti osobystosti // *Multyversum. Filosofskiy almanakh*. – K.: Tsentru dukhovnoi kultury, 2004. – № 44. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.filosof.com.ua/Jornel/M_44/Molotova.htm
5. Pashchenko O. V. Formuvannia ekolohichnoho svitohliadu pidlitkiv v umovakh dytiachykh pryrodookhoronnykh ob'iednan // *Zbirnyk naukovykh prats “Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi”*. – Vypusk 18 (2014). – Knyha 1. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zbirnyk.ipv.org.ua/ua/arkhiv-vipuskiy/product/view/4/126>
6. Poleshchuk P. V. Metodyka razvytyia ekolohicheskoho myrovozzrenyia u shkolnykov: avtoref. dys.. na poluchenye nauch. stepeny kand. ped. nauk : 13.00.02. / P. V. Poleshchuk. – Omsk, 2004. – 21 s.
7. Skrebets V.O., Shlimakova I.I. Ekolohichna psykhologhiia. Pidruchnyk dlia studentiv ta vykladachiv vyshchykh navchalnykh zakladiv. – K. : Vydavnychiy dim «Slovo», 2014. – 434 s.
8. Slovnyk-dovidnyk z ekonomichnoi heohrafiy. 9-10 klasy / T.V.Bulycheva, K.O.Butkaliuk, T.A.Hryniuk ta in. Za nauk. red. V.H.Shchabelskoi. – Kh.: Vyd. hrupa “Osnova”, 2004. – 112 s.
12. 2014 EPI. Global Overview [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://epi.yale.edu/epi>
13. Anderson M.W. New Ecological Paradigm (NEP) Scale [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://umaine.edu/soe/files/2009/06/NewEcologicalParadigmNEPScale1.pdf>
14. Koprina H. Evaluating education for sustainable development (ESD): using

Ecocentric and Anthropocentric Attitudes toward the Sustainable Development (EAATSD) scale [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.researchgate.net/profile/Helen_Kopnina2/publication/257559989_Evaluating_education_for_sustainable_development_\(ESD\)_using_Ecocentric_and_Anthropocentric_Attitudes_toward_the_Sustainable_Development_\(EAATSD\)_scale/links/00b7d525d14d79ccd5000000.pdf](http://www.researchgate.net/profile/Helen_Kopnina2/publication/257559989_Evaluating_education_for_sustainable_development_(ESD)_using_Ecocentric_and_Anthropocentric_Attitudes_toward_the_Sustainable_Development_(EAATSD)_scale/links/00b7d525d14d79ccd5000000.pdf)

Волеваха І.Б., Волеваха Д.С. Социокультурный и возрастной факторы экологического мировоззрения личности

Исследование посвящено выявлению влияния социокультурного и возрастного факторов на выраженность экологических мировоззренческих установок личности. Было опрошено студентов двух возрастных групп высших учебных заведений Украины и США с целью выявления и сравнения уровня выраженности эгоцентрической и антропоцентрической мировоззренческих установок по отношению к окружающей среде, а также ряда отдельных экологических мировоззренческих ориентиров.

Ключевые слова: экологическое мировоззрение, эгоцентризм, антропоцентризм, новая экологическая парадигма, доминирующая социальная парадигма, социокультурный фактор, возрастной фактор..

Volevakha I., Volevakha D. Socio-cultural and age factors of environmental worldview of personality

The research is devoted to revealing socio-cultural and age factors of environmental worldview of personality. The environmental worldview is regarded as the generalized system of beliefs, concepts, ideas, mentalities, attitudes about the world around the individual and his place in it, formed in the human mind during the spiritual and practical development of nature environment. It is an important factor in ensuring the survival of the human population, harmonizing biological interaction of the human with the environment.

University students of Ukraine and the United States of two age groups were surveyed to identify and compare the level of ecocentric and anthropocentric attitudes towards the environment, as well as a number of environmental worldview orientations.

The research revealed marked differences in environmental worldview of Ukrainians and Americans. Ukrainians compared with the Americans are more willing to accept the new environmental paradigm and ecocentrism postulates, but also they have rather a high rate of anthropocentrism. Instead, the Americans demonstrated higher rates of environmental apathy. The results, in the authors' opinion, can be explained primarily by different socio-cultural, economic and environmental situation in the countries.

In its turn, the combination of high rates of ecocentrism with high anthropocentrism in Ukrainians can be explained by the internal conflict in their minds: on the one hand, the difficulty of the environmental situation and unwillingness to live in a polluted environment lead to the emergence of new ecological values, and on the other - economic survival in the raw-oriented economy is only possible when expanding exploitation of natural resources.

Age factor, according to the results of the research, does not influence significantly environmental worldview of personality.

Key words: environmental worldview, ecocentrism, anthropocentrism, the new ecological paradigm, the dominant social paradigm, socio-cultural factor, age factor.